

PROGRAM GELİŞTİRME SÜRECİNE ÖĞRETMEN KATILIMI

Sedat YÜKSEL

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Araştırma Görevlisi

Eğitim ve öğretim başarısının en önemli unsuru olan öğretmen, öğretimin sınıfta amaçlar doğrultusunda gerçekleşmesinde birinci derecede sorumlu ve etkilidir. Öğretmenler bu sorumluluklarını yerine getirirken mevcut eğitim programında belirtilen esaslar doğrultusunda faaliyet ve çaba gösterirler. Programların uygulanmasından bizzat sorumlu olan öğretmenlerin bu uygulamalarda kazandığı tecrübeler, programların geliştirilmesinde önemli bir veri kaynağıdır. Program geliştirmede bu tecrübelerden yararlanılması program geliştirmenin başarılı olmasında önemli bir unsurdur. Bu çalışmada öğretmenlerin program geliştirmedeki konumu belirterek, öğretmenlerin program geliştirme sürecine katılım şekilleri ile bu süreçte görev almalarını güdüleyen nedenler irdelenecek ve ülkemizde bu konudaki mevcut durum açıklanacaktır.

Öğretmenlerin Program Geliştirme Sürecindeki Konumu

Program geliştirmenin başarılı ve etkili olması için mevcut programdan etkilenen tüm gruplar (öğretmen, öğrenci, veli, müfettiş, yönetici v.b) ile eğitim uzmanları ve alan uzmanlarının katılımı gerekmektedir. Çağdaş program geliştirme sürecinde bu sürece katılan tüm kişi ve gruplar demokratik bir ortamda işbirliği içerisinde fikir, çalışma ve tecrübelerini birbirleriyle paylaşırlar. Bu tür organizasyonda maximum bir paylaşım ve minimum bir sınırlama olmalıdır. (Taba, 1962, s.450 ; Frymier ve Hawn, 1970, s.240-241)

Program geliştirme sürecine katılması gerekenlerden birisi olan öğretmenlerin, programların geliştirilmesinde tecrübeleri ve görüşleri dikkate alınmalıdır. Çünkü mevcut eğitim programı ne kadar iyi hazırlanmış; olursa olsun, öğretmen beceri ve kavrayışı ile öğrenciler için en kaliteli öğrenme yaşantılarını eğitim programından çok daha iyi tespit edebilmektecir (Doll, 1970, s. 285). Bu nedenle Clark, Klein ve Burks (1972, s.573) Öğretmeni;

"program geliştirmenin candamarı olan, program materyallerini bulan ve geliştiren, program amaçlarına ulaşma yollarını ortaya çıkartan, sınıfta değişiklikleri başlatan ve deneyen kişidir" şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımdan da anlaşılabileceği gibi bizzat uygulama içerisinde olan ğretmen, mevcut proramın eksik ve kusurlu yönlerini görebilir ve bunları giderici çalışmalar yapabilir.

Öğretmenlerin program geliştirme sürecine katılmasının yararları Oliver (1965, s.54) şu şekilde belirtilmiştir:

1. Öğretmenler birbirleriyle görüş alışverişi yapabilirler. Ayrıca öğrencilerle birlikte yaptıkları planları deneyerek, bu planların başarı ve zorlukların çok iyi tespit edebilirler.
2. Geliştirilen program öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları üzerine inşa edilmişse, öğretmenler bu ilgi ve ihtiyaçları yakınlaştırıcı bir pozisyona sahiptirler.
3. Her okulda bireylerin ilgi ve yeteneklerinde önemli-farklılıkların bulunması doğaldır. Programın ğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesinde öğretmenlerin rolü büyüktür.
4. Program kararları, bir kişi ya da grup tarafından verilir. Bu kararlar ğretmen tarafından bölge şartları doğrultusunda geliştirilerek öğrencilere uygulanır. Böylece ğrenciler kendi çevresinin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yetiştirilir.

Oliver'in belirttiği yararları ilave olarak Leese, Frasure and Johnson (1961, s.40) şu faydayı belirtmiştir: Programların uygulayıcısı olan öğretmenle' program geliştirme çalışmalarında diğer üyelere uygun öneriler yapabilirler, yeni fikirler ortaya koyabilirler ve politik kararlarda bir denge sağlarlar.

Program Geliştirme Sürecine ğretmenlerin Katılım şekilleri

Program Geliştirme Süreci ile bu sürece öğretmenlerin katılım şekiller incelendiğinde genelde  tür süreç ortaya çıkmaktadır (Heneveld, 1991, s 200).

1. Programların hazırlanması ve geliştirilmesinde öğretmenlerin katkısınr olmadığı süreç. Bu süreçte hazırlanan program öğretmenlere tanıtılır öğretmenlerin bu programları aynen uygulamaları istenir.
2. Program Geliştirme ğretmenlerin ulusal düzeyde katıldıkları süreç. BI süreçte tüm ülke çapında uygulanacak programların hazırlanması ve geliştirilmesine öğretmenler de katılır.

3. Programların geliştirilmesinde öğretmenlerin bölgesel düzeyde katıldıkları süreç. Bu süreçte öğretmenler bölge çapında uygulanan programların geliştirilmesinde görev alırlar.

Yukarıda belirtilen üç tip program geliştirme sürecine dördüncü bir tip program geliştirme süreci eklenebilir. Bu sürece "okul düzeyinde program geliştirme" veya "okula dayalı program geliştirme" denmektedir.

Ulusal düzeyde hazırlanıp geliştirilen programların hem bölge hem de öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde sınıfta öğrenci ile öğretmen arasında bazı sorun ve çatışmalar yaşanacaktır. (Neagley and Evans, 1967, s.99) Bu sorunların engellenmesi için okul içerisinde başta öğretmenler ve idareciler olmak üzere öğrenci ve velilerin de katılacağı program geliştirme komisyonları kurulmalıdır. Bu komisyonlara ihtiyaç duyulması halinde dışarıdan uzmanlar da çağrılabilir. Bu tip program geliştirme bilgi, beceri yetenek ve ilgilerin geniş bir şekilde ortaya çıkmasına ve onlardan yararlanılmasına yol açmaktadır. Okul komisyonları içerisinde görev alan öğretmenler de program geliştirmede görev bölümü yapabilirler. Örneğin bazı öğretmenler amaçları, bazı öğretmenler içeriği, bazı öğretmenler öğretim yöntemlerini, bazı öğretmenler görsel-işitsel araçları, bazı öğretmenler öğrenci psikolojisi ve gelişimi vb. konularda daha fazla bilgi ve beceri sahibi olabilir veya ilgili olabilir ve bu konular üzerinde çalışabilirler (Nicholls and Nicholls, 1974, s.93)

Sabar 81991, s.368), okula dayalı program geliştirmenin başarılı olabilmesi için kurulan program geliştirme komisyonlarında herkes tarafından kabul edilen açık amaçlar, çeşitli program yaklaşımlarını yansıtmaya, öğretmenlerin geniş şekilde temsil edilmesi, daha geniş paylaşılmış sorumluluk ve yüksek motivasyon gerektiğini belirtmiştir. Bu şartlarda çalışan komisyonlarda görev alan öğretmenlerin hem programın okul, çevre ve öğrenci şartlarına uygun olmasında önemli hizmetleri olacak, hem de eğitim-öğretim bakımından kendilerini daha iyi yetiştireceklerdir. Çünkü program geliştirme komisyonlarında görev alan öğretmenler mevcut programın eksikliğini daha kolay görebilmekte ve sınıfta program dışı değişikliklere gidebilmektedir (Roy, 1970, s.105-106). Langenbach (1970, s.75), iyi bir öğretmenin mevcut programın eksik yönlerini görerek gerektiğinde sınıfta, programda belirtilen esaslardan farklı hareket etmesi gerektiği görüşündedir. Gerçekten de öğretmen sınıfın koşullarını dikkate alarak, mevcut programın uygun düşmeyen kısımları üzerinde gerektiğinde değişiklik yapabilmelidir.

Sonuçta görüldüğü gibi öğretmenler program geliştirme sürecine ulusal düzeyden okul düzeyine kadar her düzeyde katılabilirler. Çünkü öğretmenin bilgi ve tecrübesi her düzeyde program geliştirme için önemlidir.

Öğretmenlerin Program Geliştirme Komisyonlarında Görev Almayı Güdöleyen Nedenler

Eğitim-öğretimdeki tecrübelerinin program geliştirme için çok önemli olduğu öğretmenlerin program geliştirmenin başarıyla geliştirilmesi ve geliştirilen programında uygulanabilmesinde rolü büyüktür.

Öğretmenlerin mevcut öğretim görevleri dışında, program geliştirme; komisyonlarında görev alması kendisi için ek güçlükler getirmesine rağmen, yapılan araştırmalar öğretmenlerin bu komisyonlarda isteyerek görev aldıklarını ortaya koymaktadır. Program geliştirme komisyonlarında görev almış öğretmenlerdendir! mevcut programı geliştirme imkanı verilmesi, kendi yardım ve önerilerin program geliştirmede yararlı olarak görülmesi, program geliştirme komisyonlarında görev almaktadırlar (Wright 1985, Young 1990). Ayrıca öğretmenler bu komisyonlarda görev almanın kendilerin mesleki yönden geliştirdiği görüşündedir. (Young 1990) Bunun yanı sıra yukarıda bahsedilen güdüleyici etmenler ile program geliştirme komisyonlarında görev alan öğretmenler, bu görevleri karşılığı kendilerine ek bir maddi olanak sağlanmasından şikayet etmektedirler (Young 1988; Little 1985).

Öğretmenlerin program geliştirme komisyonlarında görev yapması ile iş doyumları arasında bir ilişkinin var olup olmadığı incelendiğinde, yapılan bir araştırmada böyle bir ilişkinin tespit edilmediği görölmekte ve öğretmenlerin yoğun görevleri yanında, komisyonlarda yaptığı görev karşılığı kendilerine ek bir ücret ödenmemesinin iş doyumunu engellediği sonucuna varılmaktadır (Little, 1985). Ancak başka bir araştırmada ise öğretmenlerin program geliştirme komisyonlarında görev almaları ile iş doyumları arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiş, komisyonlarda görev alma isteklerinin sürekli arttığı belirlenmiştir (Rice,1993). Görüldüğü gibi öğretmenlerin program geliştirme komisyonlarında görev almalarının iş doyumlarına etkisi üzerinde yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmalarda ortaya çıkan sonuç, öğretmenlerin programlar hakkında söz sahibi olabilmek için program geliştirme komisyonlarına istekli olarak katıldıkları ve bu faaliyetlere katılmanın kendilerini mesleki yönden geliştirdiği

görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Ancak öğretmenlerin yoğun görevleri /anında ayrıca program geliştirme faaliyetlerine katılmaları nedeniyle kendilerine ek bir maddi olanak sağlanmamasından şikayetçidirler. Program geliştirmede öğretmen katılımının etkin ve verimli olması için bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan problemler incelenmeli ve bu problemlerin çözümüne dönük tedbirler alınmalıdır.

Ülkemizde Öğretmenlerin Program Geliştirmeye Katımları

Ülkemizde programlar merkezi düzeyde geliştirilmektedir, hogram hazırlama ve geliştirme görevi Milli Eğitim Bakanlığına bağlı genel müdürlükler ile? Talim Terbiye Kurulu Başkanlığına verilmiştir. Programın uygulanacağı o<ulların bağlı bulunduğu genel müdürlük tarafından hazırlanan ve geliştirilen programlar Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylandıktan sonra tüm ülkede yürürlüğe girmektedir. Ayrıca Talim Terbiye Kurulu ihtiyaç duyulan alanlarda kendisi program geliştirme komisyonları kurmakta, bu komisyonlarda hazırlanan ve geliştirilen programlar tüm ülkede aynen uygulanmaktadır.

Bu merkezîyetçi sistemle programların geliştirilmesinde öğretmen, öğrenci, veli, yönetici vb. ilgililerin katkısı söz konusu olmamış, bu şekilde geliştirilen programların ilgili gruplarca benimsenmesini güçleştirmiştir. Öğretmenlerin programlardaki konu ve esasları aynen uygulamaları istenmiştir. Böylece öğretim sürecinde öğrenciye en yakın kişi olan öğretmen, programla ilgili karar vermede en uzak kişi konumuna düşmüştür (Doğan,! 971 s.149).

Öğretmenlerin program geliştirmede bu kadar uzak bir konumda bulunması nedeniyle bu konu üzerinde bazı görüş ve öneriler ileri sürülmüştür. Bunlar içerisinde Ertürk (1993), öğretmenin program geliştirme sürecine katılması için şu şekilde bir fikir ileri sürülmüştür:

Her faaliyet ya da konu alanı için bu alandan en az bir alan uzmanı, her seviye için öğretmen ile program geliştirme ve ölçme uzmanının -gerekirse başka uzmanların-koordineli bir şekilde çalışarak kılavuz-kaynak kitaplar hazırlanmasını ve bu kitapların her okuldaki zümre öğretmenleri -gerekirse uzman yardımıyla- tartışarak bu kitaptan bölge şartlarına uygun kısımlarının seçilerek uygulanmasını önermektedir (Ertürk, 1993, s.22-23).

Varış ise programdan etkilenen tüm grupların program geliştirme sü esince katılması gerektiğini belirterek bu grupların program geliştirme sürecinde

ortaya çıkan problemleri saptamaları, çözüm için hipotezleri birlikte ortaya koymaları, araçları birlikte geliştirerek uygulamaları ve sonuçları birlikte paylaşmaları gerektiğini belirtmiştir. Program geliştirme için yerel okul ve merkezi kuruluş olmak üzere iki düzeyde organize edilmesini öneren Varış, merkezde alınan kararları mahalli okullara aksettirmek için Milli Eğitim Bakanlığının okullar arasında koordinasyon sağlanmasının gerektiğini ve merkezi kuruluş ile mahalli okulun program geliştirmede sorumluluğu paylaşması gerektiğini belirtmektedir. (Varış, 1998, s.27-31).

Yukarıda belirtilen bu görüşler doğrultusunda program geliştirme sürecine öğretmen katılımı konusunda ülkemizde son yıllarda bazı araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalar içerisinde Gökçe (1993) tarafından ortaöğretim kurumlarındaki yönetici ve öğretmenler üzerinde yapılan araştırmada yönetici ve öğretmenlerin program geliştirme sürecinin temel özelliklerini büyük ölçüde benimsediklerini tespit etmiştir.

Yüksel (1997) tarafından ortaöğretim kurumlarında görev alan öğretmenlere yönelik olarak yapılan araştırmalarda, öğretmenlerin program geliştirme komisyonlarında görev almayı istedikleri, ancak program geliştirme konusunda yeterli bilgileri olmadığı ve bu eksikliklerini gidermeyi istedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmenler bakanlığın kendilerinden belli dönemlerde periyodik olarak değerlendirme raporlarını isteyerek program geliştirmede okulların etkisinin artırılmasını önermişlerdir.

Öğretmenlerin program geliştirme sürecine katılımının sağlanmasında son yıllarda önemli bir gelişme; Milli Eğitim Bakanlığına bağlı il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin komisyonlar kurarak program geliştirme çalışmalarını yürütmeleri amacıyla bir yönerge hazırlanmasıdır. 10.04.1995 tarihinde yürürlüğe giren bu yönerge doğrultusunda Ankara iline bağlı Altındağ, Çankaya, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, ve Yenimahalle olmak üzere altı ilçede program geliştirme, ölçme-değerlendirme, rehber öğretmenler ile branş öğretmenlerinin oluşturduğu program geliştirme komisyonları kurularak faaliyete geçmiştir. Bu komisyonların bu altı ilçe dışında yaygınlaştırılması konusunda halen çalışmalar sürdürülmektedir. Programların öğrenciler ile yerel ihtiyaçlara uygun olmasında önemli bir işlev göreceği olan bu komisyonların yaygınlaştırılması program geliştirme sürecinin etkili ve verimli olması açısından gerekmektedir. Bu komisyonlarda görev alacak öğretmenlerin program geliştirme konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları, bu çalışmalara istekli katılmaları ve öğretmenler yanında dışardan uzmanların da görev almaları bu komisyonların başarısı için gereklidir.

Sonuç

Mevcut programları amaçlar doğrultusunda en verimli ve etkin bir şekilde uygulamakla yükümlü olan öğretmenlerin program geliştirilirken söz sahibi olmaları gerekmektedir. Ayrıca onların eğitim-öğretimdeki tecrübeleri program geliştirme için çok önemli bir veri kaynağıdır.

Programların ülke düzeyindeki, bölge düzeyindeki ve okul düzeyindeki şartlara uygun olarak geliştirilmesinde öğretmenler önemli bir role sahiptirler.

Öğretmenlerin program geliştirmede en etkin katılımı hiç şüphesiz ki, bölge ve okul düzeyinde olmaktadır. Ülkemizde 10.04.1995 tarihinde yürürlüğe giren bir yönetmelikle program geliştirmenin İlçe Milli Eğitim Müdürlü derinin sorumluluğuna verilmesi bu açıdan önemlidir. Ancak bu uygulama sadece Ankara şehri içerisinde altı ilçede pilot olarak uygulanmaktadır. Bu uygulamanın tüm ülke geneline yayılması gerekmektedir. Bu uygulama sonucunda ortaya çıkacak olumlu sonuçlar program geliştirmeni! okul düzeyine kadar inmesine ve öğretmenlerin program geliştirmeye daha etkin katılmalarına yol açacaktır.

Kaynakça

- CLARK, L. H., R.L. KLEİN ve J.B. BURKS. 1972. **The American Secondary School Curriculum**. Second Edition, New York: The Macmillan Company,
- DOĞAN, Hıfzı. 1971. Yeni Ortaöğretim Sistemini Gerçekleştirme Üzerine Bir inceleme. (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi.
- DOLL, Ronald C. 1970. **Curriculum Improvement: Decision-Making and Process**. Second Edition, Boston: Allyn and Bacon Inc.
- ERTÜRK, Selahattin. 1993. **Eğitimde "Program" Geliştirme**. Yedinci Baskı, Ankara: Meteksan A.Ş.
- FRYMIER, Jack R. And Horace C. HAWN. 1970. **Curriculum Improvement for Better Schools**. Ohio: Charles A. Jones Publish'ng Company.
- GÖKÇE, Erten. 1993. Ortaöğretim Kurumlarındaki Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Program Geliştirme Etkinliklerindeki Görev ve Davranışlarına ilişkin Görüşlerinin Belirlenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi.
- HENEVELD, Ward. 1991. "Program Geliştirme Süreçlerini Bütünleştirme" (Çev. Lütfü Özbilgin) **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. 3, 195-202.
- LANGENBACH, Michael and Michael T. HINKEMAYER. 1972. "A Dialogue on Curriculum" **Improvements in Curriculum**. (Compiled by. R.R. Heidenreich) Virginia: College Readings Inc.
- LEESE, J. K. FRASURE and M. JOHNSON JR. 1961. **The Teacher in Curriculum Making**. New York: Harper and Row Publishers.

sebat yüksel

- LITTLE, Nina. 1986. "A Study of Teacher in Curriculum Development and Teacher Job Satisfaction" **Dissertation Abstracts International**. C: 46, s.8.
- MEB TEBLİĞLER DERGİSİ. 10.04.1995. Milli Eğitim Müdürlükleri Program Hazırlama ve Geliştirme Komisyonları Çalışma Yönergesi (Sayı: 2428).
- NICHOLLS, Audrey and S.H. NICHOLLS. 1974. **Developing A Curriculum, A Practical Guide**. London: George Ailen and Unwin Ltd.
- OLIVER, Albert I. 1965. **Curriculum Improvement: A Guide to Problems, Principles and Procedures**. New York: Dodd Mead and Company.
- RICE, E. Marie. 1993. "Teacher Involvement in Decision-making; Relationship to Job Satisfaction" **Dissertation Abstracts International**. C: 54, s.6.
- ROY, O. Billett. 1970. **Improving The Secondary School Curriculum: A Guide to Effective Curriculum Planning**. New York: A Teachers Practical Press Inc.
- SABAR, N. 1993. "School-Based Curriculum Development" **The International Encyclopedia of Curriculum** (Ed. A. Lewy) Oxford: Pergamon Press. 367-369.
- TABA, Hilda. 1962. **Curriculum Development. Theory and Practice**. New York: Harcourt, Brace and World Inc.
- VARIŞ, Fatma. 1988. **Eğitimde Program Geliştirme. Teori ve Teknikler**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayın No: 137.
- WRIGHT, Ruth. 1985. "Motivating Teacher Involvement in Professional Growth Activities" **The Canadian Administrator**. C.24. S.4, 1-6.
- YOUNG, Jean. 1988. "Teacher Participation in Curriculum Development: What Status Does it Have?" **Journal of Curriculum and Supervision**. C: 3, S: 2, 109-110.
- YOUNG, Jean. 1990. "Teacher Participation in Curriculum Development: A Study of Societal and Institutional Levels" **The Alberta Journal of Educational Research**. C: 36, S:2, 141-156.
- YÜKSEL, Sedat. 1996. Ortaöğretim Kurumlarında Görev Alan Öğretmenlerin Program Geliştirmeye Yönelik Tutumları-Ankara ilinde Bir Araştırma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi.